

1.0 ПОЈАМ ОСИГУРАЊА КАО ЕКОНОМСКЕ КАТЕГОРИЈЕ

Осигурање се у научном смислу дефинише као економска категорија, односно као економска институција, чији је задатак да предупредује штетне догађаје, због чега има веома велики друштвено-економски и социјални значај и интерес. Оно на специфичан начин ствара новчане резерве, односно фондове осигурања путем удруживања финансијских средстава ради изједначавања штета, које угрожавају процес репродукције у сваком његовом дјелу. Објективне потребе за стварање оваквих резерви произилазе из случајног наступања догађаја штета, које у процесу репродукције могу погодити правна и физичка лица.

Осигурање се заснива на научној основи у условима када се математика комбинује са статистиком осигурања имовине и лица, односно када је разрађен начин вјероватноће, закон великих бројева и начин и поступак за актуарска истраживања и прорачуне. Оно подразумијева специфичну економику, посебно када се има у виду сложеност механизма економско-правне природе, који се примјењује у овој друштвено-економској области, због чега представља одговарајући изазов истраживачима за познавање и кориштење осигурања са економско-финансијског аспекта.

Осигурањем се успијешно отклањају посљедице изазване рушилачким дејством и недаћама изазваним природним силама и несрећним случајевима, односно остварењем ризика, који угрожавају имовину и лица и погоршавају економске услове за живот, накнађује настале штете у друштву и привреди; омогућава обнову имовине која је уништена или оштећена, организује унапријед обнову економских добара и обезбјеђује материјалну подршку људима ако им се догоди незгода или се незгода догоди ономе кога они издржавају.

Осигурање представља удруживање свих оних који су изложени истом ризику, односно истој опасности ради солидарног подношења штете, чиме се изражава начело, односно карактер узајамности и солидарности у осигурању. Преко осигурања се, врши изједначавање штета, односно ризика, ризик се нивелише или „амортизира“, тј. распоређују се, сјецкају крупне на мале подношљиве штете, што представља техничку суштину осигурања.

Организација осигурања изведена је по одређеним начелима а функционисање се спроводи по правилима економске, правне и техничке природе и по одређеним научним принципима. Техничка природа организације осигурања, за разлику од економско-правне природе, обухвата математичко-статистичка, односно актуарска правила. Правила осигурања се постављају „априори“ – унапријед, до којих се долази истраживањем,

проучавањем и размишљањем, а принципи су резултат испитивања и анализа, што практично значи да се постављају научним путем, па се, према томе, осигурање спроводи по правилима научне дисциплине, односно економске науке.

Осигурање је узајамно покриће новчаних потреба правних и физичких лица, која су истовремено и аналогно угрожена у великом броју, односно маси. Функцију осигурања спроводе организације за осигурање, које се разликују по врсти, обиму и природи покривених ризика и могу се бавити у складу са Законом о осигурању имовине и лица једном врстом послова осигурања, као специјализоване организације за осигурање, са двије или више врста послова или свим пословима осигурања и реосигурања имовине и лица.¹

Стварање новчаних резерви осигурања поставља више предуслова: да је ризик односно догађај случајан и у маси квантитативно предвидив, тј. да се резерва може стварати само за догађаје који наступају масовно и редовно; да је учешће појединих чланова у стварању резерви у суштини еквивалентно са вјероватноћом наступања догађаја штета; да погађа све учеснике и отпада на индивидуална удруживања и да је за колективно стварање резерви потребна посебна организација да организује економски процес. Из наведених чињеница произилази да је осигурање на добровољној или обавезној основи организована форма колективног образовања новчаних средстава осигурања, тј. фонда осигурања на начелима узајамности и солидарности путем удруживања посредством организоване установе са сврхом да се статистичким методама индивидуално подијеле ради покрића мјерљивих потреба, проузрокованих масовно и случајно наступајућим догађајима.² Овим се одређује осигурање као економска категорија, из чега произилази да је осигуравајући посао друштвено средство за елиминисање или смањење губитка појединим правним или физичким лицима, која су удружила средства од извјесних ризика. Ова дефиниција осигурања указује на економску категорију, односно економски садржај и сврху осигурања.

Најзначајнији елеменат појма осигурања, као економске категорије је економски елеменат, који обухвата стварање новчаног фонда (*genus-rogatum*), на начелима узајамности и солидарности, путем удруживања ради покрића будућих проузрокованих случајно и у индивидуалним случајевима непредвидивих и у својој цјелини мјерљивих потреба у новцу путем организоване установе. Приврено (комерцијално) пословање, као

¹ Закон о осигурању имовине и лица прописао је спровођење функције за послове осигурања живота, здравствено-пензијског осигурања, обавезних осигурања, осталих имовинских осигурања и незгода, осигурања депозита грађана и послове реосигурања

² Економска осигурања, Добросав Огризовић, Сарајево, 1985, године

елеменат осигурања, обухвата расподјелу ризика међу члановима, односно уплатиоцима премије статистичком методом. Осигурање се јавља у три вида, односно саставна дијела: економски, правни и технички вид. Економски се вид изражава циљем који се постиже у спровођењу функције осигурања.

2.0 МЕХАНИЗАМ, ФУНКЦИЈА И КЛАСИФИКАЦИЈА ОСИГУРАЊА

2.1 Механизам осигурања правних и физичких лица

У осигурању, за разлику од свих осталих дјелатности важе посебни принципи. Осигурање има посебну методологију и своје битне елементе: ризик, премију и накнаду из основа осигурања, односно одштету. Осим тога, осигурање је специфична техничка организација, односно статистичко-актуарска организација, која омогућује развој модерног осигурања тј. међусобну компензацију ризика и са мноштво ризика као масовне појаве. Основу техничке организације осигурања чине: врста ризика, статистичко-математичка база и компензација ризика. У истраживању примјеном закона случаја путем статистичког посматрања битна су одређена правила, односно услови посматрања хомогених ризика и великог броја статистичких јединица.

За успијешно функционисање техничке организације осигурања неопходно је одређивање новчаних средстава, односно годишње премије за осигуравајући фонд; расподјела укупног износа потребних средстава за осигуранике, односно утврђивање потребне величине премије и израчунавање премијске резерве у осигурању живота, која се заснива на капитализацији и код које, због прогресивне природе ризика, постоје ризик односно техничка премија и штедна премија.

Статистичка истраживања показују релативне средње вриједности, због чега су у пракси осигурања могућа извјесна одступања од њих. Неутрализација ових одступања ријешена је компензацијом у времену и простору, која се остварује директним повећањем броја учесника у осигурању, односно повећањем портфеља осигурања или индиректном расподјелом ризика са другим осигуравачима путем саосигурања и реосигурања у земљи, односно са иностраним реосигуравајућим компанијама. Од вишка наплаћених премија, у поређењу са исплаћеним износима по основу накнаде из осигурања у појединим годинама, стварају се резерве сигурности за покривање негативних одступања већих штета од мањих уплата, што представља компензацију у времену.